

daad en gedachte

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

26ste JAARGANG, NUMMER 8, SEPTEMBER 1990

DAAD EN GEDACHTE

Bij elke bijzondere handeling gaat het denken aan het doen vooraf. Bij het handelen van klassen of massa's blijkt de betekenis van het handelen pas achteraf. Hier gaat de daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDRAGEN

Redaktie en administratie:
Schouw 48-11
8232 BD Lelystad
Postgiro 30 76 95

IN ROEMENIE HEEFT DE „REVOLUTIE” PAS OP DE PLAATS GEMAAKT

Naar aanleiding van de stormachtige ontwikkelingen die in de herfst van het vorige jaar en in de daarop volgende winter in Oost-Europa plaats vonden, hebben wij de gebeurtenissen daar, althans de meeste ervan, gekarakteriseerd als een *politieke revolutie*. Er was, betoogden wij, sprake van een omwenteling die weliswaar de politieke structuren en de machtsverhoudingen veranderde, maar die de er tot dan toe bestaande produktieverhoudingen in wezen ongewijzigd liet. Ongewijzigd in dit opzicht, dat er geen eind kwam aan de scheiding tussen de producenten en de produktiemiddelen, de loonarbeid er derhalve niet werd opgeheven. Hoe ingrijpend het ook is wanneer er koers gezet wordt naar privatisering en markteconomie en deze twee in de plaats komen van staatseigendom en plan-economie, op de keper beschouwd betekent dit slechts, dat de ene vorm van kapitalisme door een andere vorm van kapitalisme wordt vervangen.

De politieke veranderingen voltrokken zich, omdat de politieke bovenbouw van de samenleving moest worden aangepast aan de — naar onze mening onvermijdelijke — veranderingen in de economische onderbouw. Tegelijkertijd was het natuurlijk zo, dat de politieke veranderingen de voorwaarden vormden voor het tot stand komen van het andere type kapitalisme.

Politieke revoluties hebben, zo goed als maatschappelijke omwentelingen, hun wetmatigheden en dat zijn geenszins dezelfde. Bij beide echter kan men fasen onderscheiden en de gestage opeenvolging daarvan vormt de garantie dat de vroegere, hetzij maatschappelijke-, hetzij politieke verhoudingen inderdaad verdwijnen.

Nergens heeft men dit proces, deze opeenvolging van fasen met een verschillend karakter, zo duidelijk kunnen waarnemen als in de D.D.R. Toen in de zomer van 1989 — o.a. via de Westduitse ambassade in Boedapest — een uittocht van vele burgers op gang kwam, begon het tot de Oostduitse machthebbers door te dringen dat het krampachtig vasthouden aan een orthodox stalinisme het gevaar van een hevige explosie met zich bracht. Ze toonden zich voorstander van hervormingen. „Maar”, zei partij-ideoloog Otto Reinhold op 22 augustus 1989, „hervormingen kunnen niet te ver gaan.” Het was wat men het begin van de eerste fase zou kunnen noemen.

Het was een aarzelend begin. De eerste fase duurde tot in de tweede week van okto-

ber. Daarna ging het snel en vervolgens razendsnel. Erich Honecker ruimde het veld voor Egon Krenz, die tot zijn naaste medewerkers behoorde en door Honecker zelf als zijn opvolger was aangewezen. Het was de fase waarin verscheidene figuren van het wankelende regiem meenden hun positie en hun macht te kunnen behouden door 'een ander jasje' aan te trekken en 'een ander masker' voor te doen. Het was de periode waarin naast Krenz een man als Günther Schabowski (met evenveel stalinistische boter op zijn hoofd) op de voorgrond trad; de fase waarin men probeerde de loop der geschiedenis tegen te houden door nieuwe etiketten op oude en nog altijd bestaande instellingen te plakken.

Iedereen weet hoe het vervolgens is gegaan. De regering trad af, het politbureau stapte ope Muur werd opengezet, weldra gesloopt. Figuren als Krenz en Schabowski waren toen al weer van het politieke toneel verdwenen. De partij, die veertig jaar lang de macht had uitgeoefend, veranderde haar naam en haar vroegere leiders werden door andere vervangen dat alles in de hoop, dat er op die manier nog iets te redden viel. Die hoop was ijdel. Toen er op 18 maart van dit jaar in de D.D.R. voor de eerste keer vrije verkiezingen werden gehouden, kwam de (Oostduitse) CDU van Lothar de Maizière als grote winnaar uit de bus. Inmiddels stond sinds december de vereniging van de beide Duitse staten al op de agenda. Ik oktober a.s. zal zij een feit zijn. De reeds genoemde partij-ideoloog Reinhold had in augustus '89 profetische woorden gesproken toen hij het bestaansrecht van een (privaat)kapitalistische D.D.R. naast de privaatkapitalistische Bondsrepubliek ontkende.

Het is niet onze bedoeling de diverse fasen van de politieke revolutie in Oost-Duitsland hier tot in bijzonderheden te schilderen. Ook zonder dat zal uit het bovenstaande voldoende duidelijk zijn, dat geen van de politieke omwentelingen die zich vorige herfst in Oost-Europa voltrokken, zó volledig is geweest en zó konsekwent tot het einde is gegaan als die in de D.D.R.

In schrille tegenstelling tot de gang van zaken in de D.D.R. staat die in Roemenië. De eerste fase van de Roemeense politieke omwenteling begon op de 17e december toen de vlam in de pan sloeg in Timisoara en daarna op 21 en 22 december in Boekarest en vervolgens ook elders de massa in beroering kwam. Op die 22ste december keerden grote delen van het leger zich tegen de diktator Ceausescu en zijn regiem en op diezelfde dag werd het Front van Nationale Redding gevormd. Met de val van de gehate diktator en de overname van de macht door het genoemde Front brak in Roemenië de tweede fase van de politieke revolutie aan. Niettegenstaande de executie van Ceausescu en zijn vrouw Elena, niettegenstaande het verbod van de zogenaamde communistische partij, niettegenstaande de arrestatie en de processen tegen diverse ministers van Ceausescu's regering, ondanks de formele ontbinding van de gevreesde Securitate (de militair georganiseerde politietroepen) is de revolutie in Roemenië in deze tweede fase blijven steken. Sindsdien heeft de omwenteling daar pas op de plaats gemaakt.

De tweede fase van de politieke revolutie in de DDR was, zoals we hebben geconstateerd, die, waarin figuren als Egon Krenz en Günther Schabowski korte tijd op de voorgrond traden. De Roemeense Krenzen en de Roemeense Schabowskis hebben nog altijd het roer in handen en delen nog altijd de lakens uit.

In de Roemeense tweede fase is Ion Iliescu, naar de top gestuwd door het Front van Nationale Redding, president van het land geworden. Hij behoorde nog maar kort geleden tot de vooraanstaande figuren van Ceausescu's thans verboden partij, maar verklaarde publiekelijk aan ieder die het geloven wilde, dat hij inmiddels (d.w.z. onder de indruk van de massabeweging) „van een communist een socialist” was geworden. Sindsdien vertoonde hij geen enkele, maar dan ook geen enkele interesse om het vroegere politieke systeem,

als ,communistisch' aangeduid, daadwerkelijk te veranderen.

In het buurland Bulgarije, waar de eveneens van naam veranderde voormalige ,communistische' partij al evenmin veel haast met hervormingen lijkt te maken, heeft onlangs de nieuw gekozen, in tegenstelling tot Iliescu oprecht hervormingsgezinde president Zjelev verklaard, dat hem dit allesbehalve verwondert. „Ik kan”, heeft hij gezegd, „moeilijk geloven, dat je als communist gaat slapen en als socialist wakker wordt.” Welnu, van Ion Iliescu kan weliswaar worden gezegd, dat hij ,uitgeslapen' is, maar welk masker hij ook heeft opgezet, daar achter is hij, evenals de meeste anderen die de regering van het Front van Nationale Redding vormen, zoals premier Roman, nog steeds dezelfde als voorheen. Vandaar een toenemende oppositie tegen dat bewind, dat door deze oppositie als *neo-communistisch* (lees: bolsjewistisch) wordt aangeduid.

Zou de groeiende ontevredenheid, zouden de, soms massale, betogingen in Boekarest of de protesten van de inmiddels, tijdens de ,wittebroodsweken' van de revolutie, toegelaten niet-bolsjewistische partijen tot de val van Iliescu en zijn huidige regering hebben geleid, dan zou de Roemeense revolutie in een volgende fase zijn gekomen. Maar dat is niet gebeurd. Iliescu en het Front van Nationale Redding hebben zich tot dusver weten te handhaven.

Bij inmiddels gehouden verkiezingen kreeg het bewind voldoende steun om in het zadel te blijven. Toen in de lente van dit jaar het Universiteitsplein door ontevreden, voornamelijk studenten, intellectuelen en middenstanders (onder wie vele leden van de Liberale Partij) dagen achtereenvolgend bezet werd gehouden, belde premier Petre Roman de burgemeester van het mijnwerkersstadje Petrosan op en gelaste hem om kompels naar de hoofdstad te sturen. Roman zelf heeft na het uiterst gewelddadige optreden van de in groten getale naar Boekarest gekomen mijnwerkers altijd ontkend, dat hij met hun komst ook maar iets te maken had. Maar voorzitter Dumitru Predut van de plaatselijke afdeling van de Liberale Partij in Petrosan heeft aan een verslaggever van het Nederlandse dagblad *De Volkskrant* verteld, dat hij en een vakbondsleider van het telefoontje naar burgemeester Ioan Belu getuige zijn geweest ¹⁾.

Wat de mijnwerkers uit de Jiu-vallei in juni j.l. in Boekarest deden, was precies hetzelfde wat onder Ceausescu de Securitate deed en de mijnwerkers traden ook op dezelfde manier op. Hoe valt dat te rijmen met het feit, dat juist de mijnwerkers uit dit gebied in 1977 tot de eerste arbeiders behoorden die tegen Ceausescu in opstand kwamen? De ervaringen die de journalist van *De Volkskrant* in Petrosan opdeed, geven goeddeels antwoord op deze vraag. Hij vernam er – wat trouwens al wel bekend was – dat de regering van het Front van Nationale Redding de lonen van de mijnwerkers heeft verdubbeld. Ze bedragen thans bijna driemaal zoveel als het salaris van een arts. Bovendien hebben de nieuwe *apparatsjiks* van het Front er zorg voor gedragen, dat in de plaatselijke winkels weer van alles te koop is. „Er is”, zo vertelde burgemeester Belu hem, „vierhonderd procent meer te eten. Er was nooit vlees, maar nu is er volop salami, varkens- en rundvlees te krijgen. De middenstand weet niet wat hem overkomt . . . ”

De krantenman trok een voor de hand liggende konklusie: „zo blijft het volke wel op het Front van Nationale Redding stemmen”. Naar onze mening is er nog een tweede konklusie mogelijk. President Iliescu en de regering-Roman hebben met opzet de mijnwerkers in een bevoorrechte positie gebracht opdat hun strijdbaarheid uit het verleden plaats zou maken voor afhankelijkheid en trouw aan het huidige bewind, dat dan – indien nodig – hen zou kunnen gebruiken als ,ordehandhavers'. Want op de vroegere Securitate kan het

1) *De Volkskrant* van 3 augustus 1990.

Front geen beroep meer doen zonder zich te compromitteren en onmogelijk te maken. Die tweede konklusie wordt bevestigd door hetgeen de verslaggever in Petrosan heeft vastgesteld: „De bevolking” (praktisch alleen maar mijnwerkersgezinnen – red. D&G) „is tevreden dat Ceausescu weg is en daar blijft het bij. Van kritiek op Iliescu en de regering-Roman wil ze niet horen . . . ” Elders in Roemenië worden op muren teksten gekalkt die er niet om liegen. „Iliescu is Ceausescu” kan men lezen, of een tekst die vertelt, dat het Front van Nationale Redding uit leden van de vroegere „communistische” partij bestaat. In Petrosan is daarvan geen sprake. Maar wat van het Front gezegd wordt, valt moeilijk tegen te spreken. De huidige machthebbers in Boekarest hebben bijna allemaal onder Ceausescu in het buitenland kunnen studeren. Iliescu bijvoorbeeld is de leider van de Roemeense jeugdbeweging geweest en er bestaat een foto waarop men hem, in die hoedanigheid, in geanimeerd gesprek met Ceausescu ziet gewikkeld.

Zal de politieke verandering in Roemenië voorlopig inderdaad beperkt blijven tot het weinige wat de „tweede fase” tot dusver heeft gebracht? Wij wagen ons niet aan voorspellingen. Er zijn echter tekenen, dat de beweging, ondanks de onderdrukking en manipulatie waarvoor het Front van Nationale Redding niet is teruggeschrokken, toch niet volkomen tot stilstand is gekomen. Na de gewelddadige ontruiming van het Universiteitsplein in juni werd de studentenleider Marian Munteanu gearresteerd. Sindsdien is bijna dagelijks voor zijn vrijlating gedemonstreerd en de demonstranten namen geleidelijk in aantal toe en traden ook drierster op. Ze demonstreerden opnieuw op het Universiteitsplein, maar anders dan in juni, waakten ze er zorgvuldig voor dat het verkeer niet werd belemmerd. Het plein werd niet bezet. Op 2 augustus j.l. betoogden in de plaats Sibiu maar liefst zo’n tweeduizend mensen voor de vrijlating van Munteanu en die betoging werd openlijk door alle plaatselijke politieke partijen – inclusief die van de Duitse en Hongaarse minderheden – gesteund. Precies één dag later werd hij vrijgelaten. Die vrijlating was inmiddels ook geëist in een oproep in het met de oppositie sympathiserende blad *Romania Libera*. In die oproep werd onder meer gezegd, dat Roemenië wordt geregeerd door „communisten die weliswaar hun ideologie hebben afgezworen, maar niet hun traditionele methoden”. „Zij gaan”, zo vervolgde de tekst, „te werk met terreur en leugens”.

Woensdag 22 augustus j.l. hebben in Boekarest enkele duizenden geprotesteerd tegen het bewind van president Iliescu. Er werden leuzen geroepen tegen het „communisme” en tegen het gebrek aan levensmiddelen. Dezelfde avond wierpen circa zevenhonderd demonstranten op het Universiteitsplein barrikaden op. Ditmaal werd het plein wél opnieuw bezet. Een dag eerder hielden in de stad Brasov – voor enkele jaren het toneel van een ernstige opstand – 14.000 industrie-arbeiders in een sportstadion een betoging tegen de regering.

Volgens berichten uit Boekarest zijn eind augustus in Roemenië plotseling weer tekorten ontstaan aan voedsel en energie. Als gevolg daarvan is de ontevredenheid over de „crypto-communisten” toegenomen. Er is thans een andere situatie dan in mei j.l., zo wordt er gezegd, toen het feit, dat de Roemenen voor het eerst sinds jaren voldoende levensmiddelen konden kopen tot de verkiezingsoverwinning van het Front heeft bijgedragen. Niet slechts op het Universiteitsplein, maar ook op tal van andere pleinen van Boekarest werd eind augustus, toen deze regels werden geschreven, bijna dagelijks door boze opposanten gedemonstreerd.

Zal de Roemeense revolutie door dit alles nu toch voorwaarts worden gedreven? „Er is”, zo schreef juist dezer dagen de Roemeense krant *Adevarul* (Waarheid), „nooit een volksoptand (d.w.z. nooit een revolutie) geweest. Ceausescu is ten val gebracht door een complot, een staatsgreep, een samenzwering.” De krant schreef dat op gezag van de

voormalige dissident Silvin Brucan en de voormalige minister van defensie Nicolae Militaru, die beweren bij die samenzwering te zijn betrokken. In *NRC/Handelsblad* heeft een terzake deskundige redakteur op overtuigende wijze aangetoond dat, gezien de ten tijde van Ceausescu bestaande situatie, het bestaan van een dergelijke samenzwering hoogst onwaarschijnlijk is ²⁾. „Zonder de volksopstand”, aldus zijn konklusie, „zaten de samenzweerders, als die er al geweest zijn, nu nog samen te zweren.” *Adevarul* heette nog niet zo lang geleden *Adevarul Scinteia*. Het was toen het officiële orgaan van Ceausescu's partij. Met de waarheid stond het, anders dan de naam zou doen verwachten, op gespannen voet. Het vermoeden ligt voor de hand, dat dit nog steeds het geval is. „De Roemenen moeten”, aldus de redactie van *Adevarul* in een kommentaar; „de lezing, dat er in december een staatsgreep en geen revolutie was, aanvaarden. Anders blijven ze van leugen naar leugen leven.” Maar kan de volksopstand werkelijk een leugen zijn?

Wie zich in december j.l. tussen de demonstrerende massa's heeft bevonden weet wel beter. De beweging van de massa was er, zoals ook bij een zuiver politieke revolutie steeds het geval is. Maar het verloop van wat voor soort revolutie ook, hangt er niet van af of dergelijke dingen geweten worden, noch van bepaalde inzichten daaromtrent. Wat de massa in beweging brengt zijn belangen. Het zijn de maatschappelijke en politieke verhoudingen die deze belangen en daarmee de loop van een omwenteling bepalen. En de Roemeense verhoudingen verschillen nu eenmaal grondig van die in de toch altijd nog industriële DDR. (Afgesloten 24 augustus '90).

- 2) Wij kennen de journalist in kwestie. Hij is met een Roemeense getrouwd en maakt regelmatig reizen naar Roemenië.

— o —

EEN SPAANSE VRIEND OVER OOST-EUROPA

In het begin van dit jaar maakte een van onze Spaanse vrienden een reis naar Oost-Europa. Na zijn terugkeer in Spanje schreef hij over de indrukken die hij had opgedaan. Deze sluiten goed aan bij wat hiervoor in dit nummer van *Daad en Gedachte* over de ontwikkelingen daar te lezen valt. Om die reden geven wij de opmerkingen van onze Spaanse vriend hier in het kort weer. Hij schreef:

„Ik was in Praag en daarna in Dresden. De gesprekken die ik er voerde hadden een zeer verschillend karakter. Naar mijn mening maken ze zich in Praag niet weinig illusies over hun ‚omwenteling’. Dat blijkt vooral hieruit, dat er voortdurend van ‚wij’ gesproken wordt en met dat ‚wij’ worden dan de Tsjechen bedoeld, net of er geen klassenscheiding is; net alsof deze omwenteling in Tsjechoslowakije de klassesetstellingen al zou hebben opgeheven”

Wij vinden het door onze briefschrijver vermelde feit buitengewoon karakteristiek voor een *politieke* revolutie, waarin een begrip als *het volk* wordt gehanteerd: de nacht waarin alle katten grauw zijn. Onze briefschrijver zegt verder nog:

„In Dresden had ik contact met kameraden van de *Vereinigte Linke*. Volgens mij hebben zij het bij het verkeerde eind door te geloven dat er arbeidersraden zullen ontstaan

en dat notabene op een moment, dat ze zelf moeten toegeven dat er bij de arbeidersklasse weinig leeft en dat er bij haar nauwelijks enige beweging te konstaten valt. Er is veel eer sprake van een van boven af doorgevoerde verandering. Volgens mij kunnen er pas in de toekomst arbeidersraden ontstaan, nadat de onderdrukkingvormen van het nieuwe type kapitalisme tot verzet van de onderdrukte klasse hebben geleid. En de vrienden van de *Vereinigde Linke* zijn ook op de verkeerde weg door de problemen die zich voordoen als zuiver organisatorische problemen op te vatten inplaats van de ontwikkeling zoals die plaats vindt uit de afwezigheid van enige proletarische massabeweging te verklaren . . . ”

Wij hebben aan deze opmerkingen nauwelijks iets toe te voegen. Ze spreken voor zichzelf.

— o —

EEN HALVE EEUW NA DE MOORD OP LEO TROTSKI

Op 20 augustus j.l. was het precies een halve eeuw geleden, dat in de voorstad Coyoacán van Mexico-City, op bevel van Stalin Leo Trotski werd vermoord. Zoals, gezien de journalistieke gebruiken, min of meer te verwachten viel, hebben de media het feit niet onopgemerkt voorbij laten gaan. Het weekblad *De Groene*, dat in dit opzicht de kroon spande, wijdde in zijn nummer van 8 augustus maar liefst 11 (!) pagina's aan de moordenaar, aan de vermoorde en aan publikaties die met hem verband houden. De NOS zond op donderdag 16 augustus een ruim een uur durende documentaire uit, een film die precies een week later ook in een Duits tv-programma werd vertoond.

Het oprakelen van de met Trotski verband houdende feiten en gebeurtenissen, die meer dan vijftig jaar achter ons liggen, heeft natuurlijk slechts zin indien daarbij aandacht wordt geschonken aan de maatschappelijke werkelijkheid waarmee zijn denkbeelden en zijn optreden direkt verband hielden. Dan pas kan zijn wezenlijke betekenis worden verstaan. En dan pas kan duidelijk worden welke betekenis moet worden toegekend aan de politieke stroming en aan hen, die zich heden ten dage en veelal onder geheel andere maatschappelijke verhoudingen op Trotski en diens opvattingen beroepen.

Met de diverse aan Trotski gewijde artikelen zullen wij ons hier niet bezig houden, wel met de door *Alain Dugrand* en *Peter Whittle* gemaakte film en dat, omdat juist een film uitermate geschikt is om een wat breder publiek vertrouwd te maken met het gekozen onderwerp. De film in kwestie echter schiet in ieder denkbaar opzicht tekort en moet ronduit slecht worden genoemd. Wie de documentaire tot het eind toe heeft bekeken is niets, maar dan ook werkelijk niets wijzer geworden, noch wat betreft Trotski's maatschappelijke en politieke standpunten, noch wat betreft de achtergronden daarvan.

De makers van de rolprent hebben een overvloedig gebruik gemaakt van archiefmateriaal en interviews ingelast met onder meer Trotski's kleinzoon *Sjeva*, met de weduwe van een van Trotski's medestanders, met de advocaat die hem terzijde heeft gestaan tijdens de verhoren door de (Amerikaanse) kommissie die Stalin's (valse) beschuldigingen onderzocht en met de Franse historicus *Broué*, die tot zijn bewonderaars kan worden gerekend. Maar dat alles draagt weinig bij tot enig inzicht.

Leo Trotski heeft, zoals bekend en zoals thans ook in Rusland anders dan voorheen wordt toegegeven, een belangrijke rol gespeeld in en direkt na de revolutie van 1917:

eerst als volkskommissaris van buitenlandse zaken, later als organisator van het zogenaamde rode leger. Daarvan, en van zijn latere lotgevallen, nadat hij eenmaal uit Rusland was verbannen, krijgt men, op willekeurige en oppervlakkige wijze, het een en ander te zien. Maar het karakter van de Russische revolutie, de aan de vooravond daarvan in het tsarenrijk bestaande produktieverhoudingen, de rol die de bolsjewiki en de tenslotte tot hen toegetreden Trotski op grond dáárvan gedwongen waren te spelen, dat alles blijft de televisiekijker volstrekt verborgen. Het ontbreken van dit soort informatie maakt de documentaire vrijwel waardeloos.

Het kommentaar, dat het tamelijk willekeurig – om niet te zeggen op een voor Trotski zo voordelig mogelijke manier – bijeengeraapte foto- en filmmateriaal vergezelt, getuigt er telkens en telkens weer van, hoe slordig en onzorgvuldig de samenstellers zijn geweest. Enkele voorbeelden:

- Trotski keerde in 1917 op ándere datum naar Rusland terug dan er wordt opgegeven. Men krijgt de indruk, dat hij uit Frankrijk kwam. In werkelijkheid kwam hij uit Canada. Van zijn verblijf aldaar blijft de toeschouwer totaal onkundig.

- Van de opstand in Kroonstad wordt op zeker ogenblik gezegd, dat deze in mei plaats vond. Even later wordt het juiste tijdstip – maart 1921 – genoemd.

- Tot de NEP (de Nieuwe Economische Politiek) werd niet in 1922, maar een jaar later besloten.

- Na zijn verbanning uit Rusland verbleef Trotski enige tijd op het Turkse eiland *Prinkipo* bij Istanboel. Vandaar ging hij naar Frankrijk. Naar *Barbizon* wordt er gezegd. Mis! Trotski woonde daar aanvankelijk nabij het plaatsje *St. Palais sur Mer* ten noordwesten van Bordeaux aan de monding van de Gironde. Later pas verhuisde hij naar Barbizon.

Erger dan dergelijke mededelingen die *verkeerd* zijn, vinden wij het dat zeer relevante mededelingen ontbreken of dat sommige dingen hoogst gebrekkig of onvolledig worden weergegeven. Over de opstand van Kroonstad hebben de bolsjewiki nooit anders dan leugens en mythen verkondigd. De makers van de documentaire die we bespreken hebben geen poging gedaan die leugens of mythen te ontmaskeren. Het zijn tenslotte ook de leugens en mythen die Trotski altijd is blijven verkondigen. Zijn beruchte uitspraak, dat hij de opstandelingen van Kroonstad *„als fazanten”* zou laten neerschieten, wordt – het zal onze lezers niet verbazen – verzwegen. Er wordt eveneens verzwegen, dat hij de oude militaire discipline in het leger van de jonge republiek invoerde en er voor pleitte, dat de arbeiders, alsof ze soldaten waren, voor bepaald werk konden worden opgeroepen en ingezet. Voor de makers van de film leverde het verzwijgen van dergelijke feiten vanzelfsprekend het grote voordeel op, dat ze evenmin – uit het (verdonkeremaande) karakter van de Russische revolutie – behoeften te worden verklaard.

De onkritische makers van de film hebben geen enkele aandacht besteed aan die critici van de Russische revolutie of van de bolsjewiki, die al vroegtijdig constateerden, dat er, welke schijn men ook wilde wekken, geen sprake was van een *proletarisch* omwenteling en de bolsjewiki allerm minst overeenkomstig het belang van de arbeiders handelden. „Lenin”, aldus de kommentaarstem, „wenste uitbreiding van de revolutie.” Dat de beruchte 21 voorwaarden voor toetreding tot de 3e Internationale op z’n zachtst gezegd die wens hoogst twijfelachtig deden schijnen, komt niet aan bod.

Voor wie nog een voorbeeld wenst van onzorgvuldige of zo men wil veel te vage behandeling van de stof, zij hier nog vermeld, dat de uiterst verdachte omstandigheden waaronder Trotski’s zoon *Leon Sedow* in een Parijs hospitaal stierf, hoogst onvoldoende ter sprake kwam. Hetzelfde kan worden gezegd van de wijze, waarop Trotski’s moorde-naar tenslotte zijn doel bereikte.

Samenvattend kan het oordeel niet anders luiden, dan dat deze film, die niets bijdraagt tot enig inzicht of begrip, wat ons betreft gevoegelijk achterwege had kunnen blijven.

— 0 —

KATTEN ETEN NU EENMAAL VOGELTJES

In een van de televisieprogramma's die in de achter ons liggende augustusmaand gewijd waren aan de Golfkrisis, verscheen een Amerikaanse journalist op het scherm, die door een Nederlandse korrespondent werd geïnterviewd. De man zat er breeduit en ontspannen, in hemdsmouwen en met bretels, precies zo als zij die regelmatig naar bepaalde tv-series kijken dat van Amerikaanse journalisten gewend zijn. Maar de man in kwestie hield zich niet bezig met dat soort van journalistiek dat men met de regelmaat van de klok „bewonderen” kan. Op de vraag of de Verenigde Staten een aanzienlijke militaire en martitieme macht naar het Midden-Oosten hadden gezonden omdat Irak het „Volkenrecht” (wat dat dan ook mag wezen) had geschonden, antwoordde hij ronduit, dat er geen Amerikaanse tank, geen Amerikaanse bommenwerper en geen Amerikaanse soldaat in de woestijn van Saoedie-Arabië zou staan indien zich onder die woestijn niet toeval- lig zou bevinden.

Erg verrassend was de opmerking niet. De krantenman vertelde iets wat iedereen al lang wist en weet, maar waarover doorgaans niet of niet direkt en openlijk wordt gesproken. Oorlogen worden gevoerd om kapitalistische belangen en militair machtsvertoon vindt eveneens eerst dan plaats wanneer die belangen in het geding zijn.

Maakt het wat uit of de behartiging van die belangen onder de vlag met de sterren en strepen plaats vindt of onder de vlag van de Verenigde Naties? Geen sikkepit natuurlijk. Alleen kan aan het optreden in het belang van het kapitaal in het laatste geval een morele of ethische draai worden gegeven. Het Amerikaanse leger, dat zo duidelijk terwille van het oliekapitaal opereert, wordt dan vervangen door een zogenaamde vredesmacht en een dergelijke „vredesmacht” zou „geen partij” in een eventueel militair konflikt zijn, ja zo'n militair konflikt zelfs kunnen voorkomen.

Tot hen die aan dergelijke sprookjes geloven behoren Andrée van Es en Wilbert Willems, die deel uitmaken van de Tweede Kamerfractie van Groen Links. In een uitvoerig stuk op de pagina van OPEN FORUM in *De Volkskrant* (van 22 augustus j.l.) hebben zij een pleidooi geleverd voor wat zij „een waarachtige vredesmacht” noemen, dat wil zeggen een militaire macht die niet van de VN de vrije hand heeft gekregen, maar werkelijk onder VN-kommando staat. Zij hebben zich in dat stuk — evenals in de Kamer — ook gekeerd tegen de uitzending van de twee Nederlandse fregatten. De strekking van hun betoog kan men, zonder deze strekking geweld aan te doen, aldus samenvatten, dat de kapitalistische staten niet terwille van hun (olie)belangen oorlog moeten gaan voeren, doch zich voor handhaving van de zogenaamde „vrede” inspanningen moeten getroosten. Alsof die zogenaamde vrede ooit iets anders is en was, dan een veilige „orde” waarin de kapitaalsbelangen niet onmiddellijk werden bedreigd, doch integendeel verzekerd waren. Als er in het Midden-Oosten „vrede” is, dan hierom, dat de oliewinning en de olietransporten ongehinderd voortgang vinden.

Kan van kapitalistische mogendheden iets anders worden verwacht dan dat zij voor hun belangen opkomen? Kan er van die landen in voorkomende gevallen iets anders

worden verwacht dan dat zij — om met de militaire theoretikus *Von Clausewitz* te spreken — de „vrede met andere middelen voortzetten”, dat wil zeggen oorlog voeren? Natuurlijk niet. Kapitalistische mogendheden handelen op kapitalistische wijze, ook dan wanneer ze zogenaamd terwille van de vrede optreden, waaraan ze zich, zoals bekend, overigens nooit iets gelegen hebben laten liggen. Wie er, zoals de twee Groene Kamerleden — groen ook in de zin van naief — voor pleit dat de kapitalistische wereld in feite een niet-kapitalistische politiek moet voeren, gedraagt zich als de lieve oude dame, die betoogde, dat katten toch eigenlijk geen volgeltjes zouden moeten vangen. Maar katten doen nu eenmaal, net als het kapitaal, wat overeenkomt met hun natuur.

— o —

Boekbespreking

„ZAKEN DOEN TOT ELKE PRIJS”

Het boek met bovenstaande titel, geschreven door Gerard Aalders en Cees Wiebes, handelt — aldus de ondertitel — over de economische kolaboratie van neutrale staten met Nazi-Duitsland gedurende de tweede wereldoorlog. Het handelt over méér dan dat. Zaken wil zeggen: waren door middel van de ruil omzetten in de geldwaar die dan opnieuw in de produktie kan worden gestoken, is geen kapitalistische bezigheid waarvan uitsluitend sprake is in vreedstijd. En de schrijvers verhelen allerm minst, dat tijdens de oorlog niet alleen de neutrale staten zaken met de Nazi's hebben gedaan, maar dat firma's in de oorlogvoerende geallieerde landen daar evenmin vies van waren. Sinds zo'n vier eeuwen geleden de kooplieden en de vlootvoogden van de Republiek der Verenigde Nederlanden goederen alsmede munitie aan de Spaanse ervvijand leverden. is er weinig of niets veranderd.

Het zo'n 250 bladzijden tellende boek waarvan wij hier spreken, is een fascinerend werk. In hun inleiding delen de beide schrijvers mee, dat zij geïnteresseerd waren in de economische aspecten van de tweede wereldoorlog, die zij onder meer beschouwden als „een konflikt over de afbakening van economische of financiële belangen en de verdeling van wereldmarkten”. Het is, denken wij, deze omstandigheid, die het tweetal in staat heeft gesteld tal van duistere en zorgvuldig geheim gehouden affaires aan het licht te brengen. Door mythen omtrent de tweede wereldoorlog hebben zij zich op geen enkel tijdstip van de wijs laten brengen.

„Zaken doen tot elke prijs” gaat voor een zeer belangrijk (het grootste) deel over de kollaboratie van de Zweedse broers Jacob en Marcus Wallenberg. Toevallige omstandigheden hebben ertoe geleid, dat Aalders en Wiebes omtrent hun kollaboratie bijzonder veel en zeer overtuigend materiaal verzamelen konden. Maar zij laten er geen twijfel over bestaan, dat de manier waarop deze broers zaken deden exemplarisch is en bepaald niet op zichzelf staat.

In het boek wordt uitvoerig uit de doeken gedaan *hoe* het zaken doen met de „vijand” mogelijk wordt gemaakt, hoe er voorkomen kan worden dat vijandelijk vermogen in beslag wordt genomen, enzovoorts. Dochterondernemingen in het (ooit mogelijk vijandige) buitenland worden van tevoren al (in schijn) aan anderen, dat wil zeggen hetzij aan neutrale, hetzij aan ondernemingen van het land in kwestie overgedragen, en de winstmakerij

gaat lustig door, het vaste kapitaal gaat niet verloren en wat er tijdens de oorlog geakkumuleerd is komt (overeenkomstig een even duidelijke als geheime afspraak) na de oorlog weer bij de oorspronkelijke eigenaren terug.

Soms zijn die geheime afspraken van dien aard, dat zij die in schijn en tijdelijk de eigenaren van een (bijvoorbeeld van oorsprong Duitse) onderneming zijn, zich verplicht hebben om bepaalde produkten die voor militaire doeleinden zouden kunnen worden gebruikt, niet aan het land waarin de dochter gevestigd is te leveren. Wat dacht u lezer? Aalders en Wiebes laten zien, dat die geheime afspraken stipt zijn nagekomen, zeer ten nadele onder andere van het militaire potentieel van de Verenigde Staten.

In het boek wordt ook beschreven op welke manier winsten die in het ene land worden gemaakt, via een zogenaamd neutraal land (Zweden bijvoorbeeld) naar het andere land (waarmee men in oorlog is) werden overgemaakt. In één woord — de twee schrijvers zeggen het zelf — op al deze affaires is van toepassing wat de oude Romeinen al wisten, namelijk „*geld stinkt niet*”. Dat het ook in de kapitalistische samenleving nooit anders is geweest, is feitelijk geen nieuws. Maar wie alle, na bewonderenswaardig speurwerk in tal van archieven, boven water gekregen bijzonderheden leest, die zit, hoe weinig illusies hij er ook op na mag houden, toch wel even met zijn ogen te knippen.

C.B.

— o —

EEN BRIEFWISSELING NAAR AANLEIDING VAN EEN BLOKKADE IN INDIA

Begin vorig jaar hebben 35.000 arbeiders van tien verschillende textielfabrieken in de stad Kanpur in India gedurende vijf dagen de spoorlijnen geblokkeerd. Ze deden dat om kracht bij te zetten aan hun eis, dat een aantal inmiddels zowel door de vakbonden als door een gerechtshof goedgekeurde maatregelen zou worden ingetrokken. Het ging om taakverzwaring en personeelsvermindering. Er werd niet gestaakt. De fabrieken waarom het ging kennen het ploegenstelsel. Terwijl sommige ploegen aan het werk waren versperden andere ploegen, bij elkaar zo'n 10.000 arbeiders, de rails. Zij die aan de blokkade deelnamen gingen pas aan het werk wanneer ze door andere ploegen werden afgelost.

Vijf dagen lang was Kanpur niet per trein bereikbaar en kon geen enkele doorgaande trein het station van deze stad passeren. Pas toen de eis van de textielarbeiders door de regering was ingewilligd hebben de arbeiders de spoorlijnen ontruimd.

Eén van de plaatselijke dagbladen — *The Indian Express* — vatte de aktie op kernachtige wijze als volgt samen:

„De blokkade van de spoorlijnen door de textielarbeiders is in vellerlei opzicht uniek. De aktie werd namelijk door de arbeiders zelf geleid en de leiders van de erkende vakbonden speelden alleen maar de tweede viool.”

Dezelfde krant maakte er ook melding van, dat de vakbonden de arbeiders herhaaldelijk opriepen de rails vrij te maken, maar dat de arbeiders er niet aan dachten daar gevolg aan te geven.

Aan de gebeurtenis werd niet alleen aandacht besteed door *The Indian Express*. Er viel ook het een en ander over te lezen in de *Faridabad Mazdoor Samachar*. We hebben

een Engelse vertaling van het daarin verschenen artikel ontvangen van een groep in de stad Faridabad, die voor de inhoud ervan kennelijk verantwoordelijk is. In dat artikel werden eerst in het kort de feiten vermeld en vervolgens werd daarop kommentaar geleverd. Dat kommentaar heeft aanleiding gegeven tot een briefwisseling tussen een van de medewerkers van *Daad en Gedachte* en een van de leden van de Indiase groep. De belangrijkste passages van die korrespondentie willen wij hier in het kort samenvatten. Wij zullen daarbij de Nederlandse briefschrijver aanduiden met (A), die uit India met (B).

(A): „ . . . Zelfstandig optreden, zoals dat van de textielarbeiders in Kanpur, is in Europa een bekend verschijnsel. Op een bepaald niveau van de kapitalistische ontwikkeling zijn de arbeiders die strijd voeren voor hun belangen onherroepelijk gedwongen dat zelf te doen, zelf te beslissen hoe ze actie zullen voeren en wat voor strijdvormen ze zullen hanteren. De maatschappelijke werkelijkheid toont aan, dat vakbonden instellingen van de kapitalistische maatschappij zijn en optreden als verkopers van de arbeidskracht. Wie zo overtuigd is van de betekenis van de zelfstandige strijd, kan slechts tot de konklusie komen, dat *voorhoede-groepen*, die op de een of andere manier het voortouw proberen te nemen en zich als ‚leiders’ willen opwerpen, die als *buitenstaanders* de strijdende arbeiders komen vertellen wat ze zouden moeten doen en ‚lessen’ uitdelen, een anachronisme zijn en in feite handelen op een wijze die voor de strijd uiterst nadelig is. In het artikel dat over de blokkade in Kanpur handelt, wordt tot tweemaal toe met nadruk opgemerkt, wat arbeiders (zouden) moeten doen. Is het inplaats daarvan niet beter zich af te vragen *waarom* de arbeiders op deze wijze streden en wat dat voor de klassenstrijd in het algemeen betekent? En waarom toch ijveren jullie, die met zoveel geestdrift vertelt dat de arbeiders hun eigen boontjes moeten doppen, niettemin voor ‚een kommunistische wereldpartij’? Menen jullie soms dat zulk een (m.i. een burgerlijke vorm van organisatie) het ‚klassebewustzijn’ moet versterken? De werkelijkheid leert, dat wat men ‚klassebewustzijn’ noemt, geen voorwaarde is voor een strijdbaar optreden van de arbeiders. Niet bewustzijn voert tot strijd, maar strijd voert tot een bepaald bewustzijn.”

(B): „ . . . Als A. zegt, dat op een bepaald niveau van de kapitalistische ontwikkeling de arbeiders onherroepelijk gedwongen zijn om zelf te beslissen hoe ze actie zullen voeren en wat voor strijdvormen ze zullen hanteren, dan houdt hij er volstrekt onjuiste ideeën op na . . . En wanneer wordt dat niveau, waarop de arbeiders voortaan *als marxisten handelen* dan wel bereikt . . . ?

(A): „ . . . Er is sprake van een misverstand als B. meent dat mijn opvattingen berusten op bepaalde ideeën. Wat ik heb geschreven moet niet worden opgevat als een idee of een zienswijze. Ik heb getracht de maatschappelijke werkelijkheid weer te geven en een beeld van de klassenstrijd te schetsen zoals die werkelijk wordt gevoerd. Vanzelfsprekend treft men deze werkelijkheid niet overal aan. Waar dat wel het geval is, zal mijn konklusie door velen worden gedeeld, waar een andere werkelijkheid bestaat zullen de konklusies anders luiden . . . Het ‚bepaalde niveau van de kapitalistische ontwikkeling’ waarvan ik gesproken heb kan moeilijk nauwkeurig worden aangeduid. Het zal niet in alle landen hetzelfde zijn en vanzelfsprekend wordt het bepaald door heel de economische, sociale en historische situatie. Niemand kan zeggen: dan en dan wordt het bereikt. Maar in de loop van de geschiedenis neemt de strijd van de arbeidersklasse andere vormen aan. Dat dit het gevolg is van kapitalistische ontwikkelingen kan naar mijn mening niet worden tegengesproken . . .”

„Geheel anders dan wat B. schijnt te denken, ben ik van mening, dat arbeiders *n i e t als marxisten handelen*. Dat doen ze niet en dat zullen ze nooit doen. Arbeiders komen in actie en handelen om *hun belangen te verdedigen*. De klassenstrijd is geen ideologische

strijd. Arbeiders voeren geen strijd omdat ze de kommunistische revolutie willen doorvoeren. Het is zo, dat de kommunistische omwenteling het onvermijdelijke gevolg van de strijd van de arbeiders zal zijn, ook al zijn deze zich daarvan niet bewust . . . Van 'klassebewustzijn' gesproken: Het is, volgens mij, niet zo dat de arbeidende klasse een duidelijke beeld heeft van datgene wat doorgaans volstrekt ten onrechte *'haar taak'* wordt genoemd. Als iemand (of een klasse) zich ergens van bewust is, dan altijd *bewust van iets* en dat *iets* kan niets anders zijn dan de werkelijkheid waarin het individu of de klasse verkeert. In de kapitalistische maatschappij is de werkelijkheid *zijn* of *haar* plaats in het productieproces . . . ”

„ . . . De groep waartoe B. behoort houdt het voor heel belangrijk om met arbeiders bijvoorbeeld over zaken als de Parijse Commune te praten en daar 'voorlichting' over de geven. Wij zijn de laatsten om de betekenis van de Parijse Commune in twijfel te trekken. Maar wie meent dat door middel van dergelijke cursussen de strijdbaarheid van de arbeidersklasse wordt vergroot heeft het mis en gelooft aan sprookjes. Over de Parijse Commune wordt uiteraard gesproken in de colleges van geschiedenisstudenten. Geen van de bourgeoiszontjes die deze colleges volgen heeft als gevolg daarvan ooit anti-kapitalistische strijd gevoerd. Arbeiderskinderen bezoeken geen scholen of universiteiten waar over de Parijse Commune wordt gesproken. De strijd tegen het kapitaal voeren zij desondanks wél en vaak met grote volharding en heftigheid . . . ”

— o —

NOG STEEDS VERSCHEIDENE BROCHURES BIJ D&G VERKRIJGBAAR

Materie en materialisme.	f 6.-
Beschouwingen over geld en goud.	f 6.-
De arbeidersbeweging en de beweging der arbeiders.	f 6.-
Was de sociaaldemokratie ooit socialistisch? Een beschouwing over haar wezen.	f 6.-
Over bolsjewisme en fascisme.	f 6.-
Maar hoe dan? Enige gedachten over een socialistische samenleving.	f 6.-
Stellingen over de Chinese revolutie.	f 7.50
Het wezen van de menselijke hoofdarbeid . (Josef Dietzgen).	f 10.-

Tevens hebben wij nog een beperkt aantal van het boek „Wie willen boas blijven”, het boek dat de geschiedenis van de grote landarbeidersstaking van 1929 in Oost-Groningen beschrijft. U moet zich niet laten afschrikken door de Groningse titel, want de tekst is in gewoon Nederlands geschreven. Dit boek kost f 13.-.

Alle prijzen zijn franko per post. Bestellingen aan de administratie van *Daad en Gedachte*.

— o —